

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2017/18:3604

av **Linda Snecker m.fl. (V)**

Ett stärkt skydd för den sexuella integriteten

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör återkomma till riksdagen med en proposition som innehåller de förslag som presenterats i betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60), och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Inledning

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) anmäldes 20 300 sexualbrott under 2016, varav 6 720 rubricerades som våldtäkt. I 96 procent av de anmälda våldtäktsfallen var brottsoffren kvinnor. Av personerna som var misstänkta för våldtäkt mot kvinnor och mot män var 99 respektive 90 procent män. Statistiken talar sitt tydliga språk. När det kommer till våldtäkt, den allvarligaste formen av sexualbrott, så är det i huvudsak kvinnor som utsätts för våldtäkt och i så gott som samtliga fall – oavsett om offret är en man eller en kvinna – är det män som våldtar. Det är inget nytt fenomen utan så har det sett ut över tid.

En stor mängd brott kommer dock aldrig till rättsväsendets kännedom. Mörkertalet kan påverkas av allt från förändrade attityder till brott i samhället, ändrade försäkringsregler eller prioriteringar hos rättsväsendet och andra myndigheter. En viktig faktor för att mörkertalet för sexualbrott inte ska öka utan minska är att brotten tas på allvar. Polisen måste i sitt utredningsarbete ha en förståelse för utsattheten brottsoffret befinner sig i, målsägandebiträde måste tillförordnas i ett mycket tidigt stadium och om en förundersökning läggs ned måste det kommuniceras på ett förståeligt sätt. Polisen har i regleringsbrevet för 2017 fått i uppgift att utveckla sina arbetsmetoder vid utredning av våldtäkt och andra sexualbrott. Det är en viktig uppgift både för att upprätthålla förtroendet för polisen och för alla de kvinnor som utsätts för mäns systematiska våld.

Det sexualiserade våldet är fortfarande ett av de största hoten mot kvinnors hälsa och hinder för att nå en jämställd värld. Sexualiserat våld är en sammanfattande benämning

på olika former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld på både individ- och strukturnivå som har sitt ursprung i patriarkatet och mäns traditionella dominans och makt över kvinnor. Trots att Sverige är ett av världens mest jämställda länder är det sexualiserade våldet ett stort samhällsproblem. I genomsnitt dödas 17 kvinnor varje år av en nuvarande eller tidigare partner. Utöver risken att utsättas för en våldtäkt söker tusentals kvinnor och barn skydd på landets kvinno- och brottsofferjourer varje år för att undkomma en våldsam man.

Våldet präglar dagligen kvinnors liv och överallt är kvinnors rättigheter ständigt hotade. I Sverige och internationellt. Mäns våld mot kvinnor existerar inte i ett vakuum, utan våldet är det yttersta uttrycket för ett ojämnt samhälle.

Det är mot denna bakgrund vi måste prata om mansrollen. Om de förväntningar, strukturer och föreställningar om maskulinitet som dagens män omgärdas av och som kommande generationer fostras in i. Vilken lagstiftning vi har är viktigt, men det räcker inte med att bara ändra lagstiftningen för att bättre kunna lagföra dem som hotar, hatar eller sprider integritetskänsligt material på nätet. Vi måste också se hur maskulinitetsnormer och hur maskulinitet, makt och våld hänger ihop och hur de stereotypa könsrollerna påverkar mäns beteenden och syn på framför allt kvinnor och hbtq-personer för att sedan kunna vidta åtgärder för förändring och slutligen uppnå ett samhälle fritt från sexualiserat våld.

Traditionellt sett kopplas maskulinitet och den manliga sexualiteten ihop med makt och våld, men våldsbeteendet är varken biologiskt betingat eller ärftligt. Våld mot kvinnor bygger på maktstrukturer och viljan att underordna och kontrollera andra människor. Förtrycket är socialt skapat av oss människor och därför också möjligt för oss att förändra. Det sexualiserade våldet är oavsett hur det ser ut eller var det sker, kopplat till den ojämlika fördelningen av makt i samhället. För att uppnå en förändring krävs det därför att feminism genomsyrar all politik och att jämställdhet prioriteras på alla samhällets och politikens områden och nivåer.

Samtycke, oaktsamhet och rättsväsendets hantering av sexualbrott

Dagens sexualbrottslagstiftning innehåller krav på att det ska ha förekommit våld, hot eller ett otillbörligt utnyttjande av att offret befunnit sig i en särskilt utsatt situation, för att en gärning ska betecknas som våldtäkt. Det är en omodern syn på individens sexuella självbestämmanderätt och signalerar att kvinnor och kvinnors kroppar är tillgängliga i alla situationer utom när det förekommer våld eller tvång. Rätten att bestämma över sin egen kropp är inte förhandlingsbar och det måste även framgå av lagen. Ett samtyckeskrav markerar att sex ska byggas på frivillighet och samtycke.

Nuvarande sexualbrottslagstiftning lever dessutom inte upp till de krav som bl.a. Europakonventionen och Istanbulkonventionen uppställer, eftersom vår materiella straffrätt inte täcker varje sexuell handling som skett utan samtycke. Ett tydligt krav på samtycke skulle otvetydigt ge ett mer heltäckande straffrättsligt skydd och träffa även de fall där en sexuell handling har genomförts med en person som inte vill delta i handlingen, men där det inte har förekommit något tvång, hot eller våld och gärningsmannen inte heller har utnyttjat att någon har befunnit sig i en särskilt utsatt

situation eller beroendeställning. Lagstiftningen bör därför ändras så att straffansvar inträder för den som genomför en sexuell handling med någon som inte deltar frivilligt.

En samtyckesreglering ger en tydlig signal om något så självklart som att allt sex ska grundas på frivillighet och samtycke och att sex som saknar samtycke är otillåtet. En sexualbrottslagstiftning som bygger på samtycke skulle således bättre överensstämma med den allmänna uppfattningen om hur sexuellt umgänge utövas i ett modernt samhälle. Det nuvarande kravet på våld eller hot kan, även om bestämmelsen också omfattar andra fall, bidra till att sexualbrott inte anmäls av det skälet att brottsoffret inte tror sig ha blivit utsatt för brott om inte våld eller hot har använts. Oaktat att det redan enligt gällande rätt krävs mycket ringa våld för att våldtäktsbestämmelsens krav ska vara uppfyllda. Det finns också en risk för att den utsatte inte tror att en anmälan kommer att leda till åtal eller fällande dom om det inte finns bevis för misshandel eller hot i samband med övergreppet. På motsvarande sätt kan gärningsmannen ha svårt att förstå och acceptera ett åtal för våldtäkt om våld inte har förekommit vid gärningstillfället.

Samtyckesreglering är en del i ett helt åtgärds paket som behövs för att motverka sexuellt våld, öka rättstryggheten för kvinnor och unga tjejer och minska straffriheten för män som begår sexuella övergrepp. Som enskild åtgärd har den framför allt en långsiktig normerande verkan, såväl i rättsväsendet som i hela samhället.

Frågan om ett samtyckeskrav har utretts vid flera tillfällen och i den senaste utredningen, Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60), som presenterades hösten 2016 föreslås bl.a. att en samtyckesreglering och ett oaktsamhetsansvar införs i sexualbrottslagstiftningen. Det finns dessutom i dag en bred samsyn såväl inom riksdagen som i samhället om att det är hög tid att införa en samtyckesreglering. Införandet av ett samtyckeskrav kan inte längre vänta. Det är dags för en svensk sexualbrottslagstiftning där varje individs absoluta rätt att bestämma över sin egen kropp är central. Denna ska klargöra att sex kräver frivillighet och samtycke från alla deltagande parter – en lagstiftning som säger att ett nej räcker och att sex utan samtycke är ett övergrepp och inget annat.

Tidigare har det hävdats att det inte finns något behov av en oaktsamhetsreglering för sexualbrott eftersom det rimligen borde stå klart för var och en som deltar i en så pass intim samvaro som en sexuell handling om den eller de andra som deltar gör det frivilligt eller inte. Den vanligaste invändningen i sexualbrottsmål i dag är dock att den misstänkte hävdar att hen trodde att målsägande deltog frivilligt och var med på det som skedde. Utvecklingen med framför allt DNA-bevisning gör det svårt för en misstänkt att med framgång påstå att hen inte varit på plats eller varit delaktig i den sexuella handling som blivit föremål för en anmälan.

Under de senaste åren har det förekommit flera domar i våldtäktsmål där gärningsmän har friats p.g.a. att det inte har ansetts styrkt att det funnits uppsåt till våld, tvång eller särskilt utsatt situation. Utan ett straffansvar för oaktsamt brott kan gärningsmän frias för allvarliga och straffvärda gärningar trots att det för gemene man kan framstå som självklart att offrets självbestämmanderätt kränktes och att gärningsmannen rimligen borde ha förstått det.

En viktig komplettering till en samtyckesbaserad våldtäktslagstiftning skulle därför vara att även införa ett oaktsamhetsansvar för sexualbrott. För många andra allvarliga brottsliga gärningar, såsom mord och misshandel, är det en självklarhet att kombinera kravet på uppsåt med ett oaktsamhetsbrott, där enbart oaktsamhet räcker för straffansvar. Detta går mycket väl att applicera även på våldtäkter. En person skulle

därmed bli skyldig till brott om omständigheterna varit sådana att hen borde ha förstått eller i alla fall insett risken att den andre inte samtyckte till den sexuella handlingen.

I Norge har grov oaktsam våldtäkt funnits sedan år 2000 och det infördes efter stor debatt. Kritikerna befarade en minskad rättssäkerhet vilket det i efterhand kan konstateras att det inte fanns fog för. Sänkt krav på personlig insikt och avsikt är inte detsamma som sänkta beviskrav.

Genom införandet av ett oaktsamhetsbrott även i sexualbrottslagstiftningen går det att utan att sänka beviskraven fånga in fler allvarliga och straffvärda handlingar vilket sannolikt skulle leda till fler fällande domar i sexualbrottsmål. Straffansvarsområdet för sexualbrott skulle därmed utvidgas och det straffrättsliga skyddet för den sexuella integriteten stärkas.

Vänsterpartiet anser att införandet av en samtyckesreglering och ett oaktsamhetsbrott tillsammans med ett större fokus på det förebyggande arbetet och kompetenshöjning inom rättsväsendet i sexualbrottsfrågor är helt nödvändigt och en bättre väg att gå än att exempelvis generellt höja straffen. Strängare straff kan vara positivt om det höjer ett brotts status inom rättsväsendet och medför en starkare prioritering och ökade resurser för att utreda brotten, men leder ingenstans i sig. Straffskärpningar och höjda minimistraff riskerar att leda till färre fällande domar, då domstolar tenderar att ställa oerhört höga beviskrav om miniminivån ligger högt. Vänsterpartiet anser att det viktiga är att vi har ett samhälle som förmår att slå fast att ett brott har begåtts och som på allvar vidtar åtgärder både för att förebygga antalet brott och för att förbättra rättsväsendets hantering och förutsättningar för lagföring.

Vänsterpartiet fick 2014 gehör i riksdagen för vårt krav om att tillsätta en parlamentarisk kommitté som ska granska varför så få våldtäktsanmälningar leder till åtal och fällande dom. En granskning som skulle omfatta hela rättsprocessen från anmälan till dom och lämna förslag på åtgärder för att både förbättra stödet till målsägande under processen och rättsväsendets hantering av sexualbrott. Uppdraget gavs till Sexualbrottskommittén som även utredde frågan om införandet av en samtyckesreglering och vars betänkande (SOU 2016:50) har hänvisats till ovan.

I utredningen konstateras bl.a. att ett framträdande problem är att utredningar av sexualbrott inte har en klart definierad plats i polisorganisationen. Brotten har tidigare hanterats på varierande platser i de olika polismyndigheternas respektive organisationer, vilket har inneburit en hel del problem när det gäller resurstilldelning och prioriteringar i förhållande till annan brottslighet. Denna problematik har även följt med in i den nya organisationen. Det finns även brister i utbildningen vad gäller bl.a. bevisvärdering och användande av tillgängligt metodstöd. En följd av det är bristfällig hantering av spårsäkringssatser och brister i utredningen när det gäller att säkra annan stödbevisning. Utredningen lämnar i sitt betänkande ett antal förslag om hur rättsväsendets hantering av sexualbrott kan förbättras samt hur brottsoffrets, målsägandes, ställning och stödet till densamma kan bli bättre.

På sistone har det uppmärksammats medialt att anmälningar om våldtäkt och andra sexualbrott inte utreds för att polisen prioriterar gängrelaterade mord och mordförsök. Det innebär att ett redan dåligt utgångsläge för att utreda och lagföra sexualbrott har blivit ännu sämre. Polisen har rakt ut medgett att de tvingas prioritera mellan dessa två grova brottstyper och att sexualbrotten då får stå tillbaka, bl.a. med motiveringen att det andra våldet är allvarligare och påverkar rättssamhället på ett helt annat sätt än vad våldtäkter gör.

Vänsterpartiet vill dock hävda att sexualbrotten i allra högsta grad påverkar rättssamhället. Inte minst innebär det att barn och unga växer upp med bilden av att våldtäkt inte är ett riktigt brott som tas på allvar och att tjejers och kvinnors sexuella integritet inte är tillräckligt skyddsvärd samtidigt som mäns och killars sexuella övergrepp tillåts fortgå. En enda förövare kan under ett helt liv hinna utsätta många i sin närhet om inte samhället ingriper. I stället för att ställa den organiserade brottsligheten och sexualbrotten mot varandra måste vi se sambanden. Mäns våld är ett akut samhällsproblem oaktat om det handlar om sexualiserat våld mot kvinnor eller gängrelaterade skjutningar. Källan till en stor del av problematiken är, oavsett om det handlar om sexualbrott eller män som utövar våld mot andra män, machoideal, sexism och våldsromantik. För att uppnå en förändring och minska mäns våld måste de destruktiva maskulinitetsnormer som finns synliggöras och motverkas.

Sexualbrott ska på samma sätt som annan allvarlig brottslighet utredas inom en rimlig tid från det att det misstänkta brottet begicks och med de resurser i form av kunskap, erfarenhet och pengar som denna svåra brottstyp kräver. Något annat är inte värdigt en rättsstat. Ytterst är nedprioriteringen av våld som drabbar kvinnor ett uttryck för den ojämställdhet som råder i samhället.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts anser Vänsterpartiet därför att det omgående ska införas såväl en samtyckesreglering som ett oaktansamhetsansvar i sexualbrottslagstiftningen. Likaså anser vi att det är av mycket stor vikt att det även vidtas omfattande åtgärder omgående för att förbättra rättsväsendets hantering av sexualbrott samt att stödet till sexualbrottsoffer blir bättre under rättsprocessen. Regeringen bör därför omgående återkomma till riksdagen med en proposition som innehåller de förslag som presenterats i betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Hämndporr och skyddet för den sexuella integriteten

Den tekniska utvecklingen, internet och sociala medier har inneburit positiva förändringar för yttrandefriheten och den demokratiska debatten. Utvecklingen har dock också medfört att hat, hot och andra former av kränkningar av den personliga integriteten har tagit nya former. De olika former av hat, hot och kränkningar på nätet som förekommer, och som inte sällan har sexuella inslag, drabbar främst kvinnor och unga.

En av de grövsta formerna av sådana kränkningar är det som har kommit att kallas för hämndporr efter engelskans revenge porn. Hämndporr utgörs av att någon sprider sexuella bilder eller filmer på någon utan den avbildade personens samtycke. Ibland inkluderas även nakenbilder eller -filmer i begreppet, när dessa återges i ett sexualiserat sammanhang. Begreppet hämndporr kommer av att det ofta är före detta partners till den avbildade personen som sprider bilderna eller filmerna.

Det finns dessutom sidor på internet som har den sexuella kränkningen som affärsidé och som uppmuntrar användare att publicera sexuella bilder till vilka andra användare skriver kränkande kommentarer om den avbildade personen. Inte sällan publiceras också olika former av person- eller kontaktuppgifter som rör den avbildade personen – var hon arbetar, länkar till hennes Facebookprofil, kontaktuppgifter till föräldrar och

vänner osv. Det är dessutom en verksamhet som det går att tjäna pengar på. Flera av de mest kända hämndporrsidorna är rent kommersiella tjänster.

Att sprida bilder med sexuellt innehåll för att hämnas på en före detta partner är en fruktansvärd kränkning och kan vara förödande för den som drabbas. Under de senaste åren har ett flertal fall uppmärksammats där utsatta människor berättat om hur deras liv förstörts på grund av hämndporr.

Trots att den här typen av kränkningar blivit allt mer vanligt förekommande och avancerade har lagstiftningen och det straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten ännu inte anpassats till teknik- och samhällsutvecklingen. Vänsterpartiet har sedan flera år tillbaka krävt åtgärder mot näthat samt även lyft problematiken med hämndporr. I vår motion Hatbrott (2017/18:3881) utvecklar vi resonemanget kring näthat.

Vi välkomnar att även regeringen insett allvaret och nyligen presenterat en proposition (prop. 2016/17:222) som innehåller förslag för att stärka det straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten, genom bl.a. att införa ett nytt brott i brottsbalken, olaga integritetsintrång, som tar sikte på spridning av integritetskänsliga uppgifter. I propositionen föreslås också att skyldigheten för den som tillhandahåller en elektronisk anslagstavla att ta bort vissa meddelanden från tjänsten utvidgas till att gälla även meddelanden vars innehåll uppenbart är sådant som avses i propositionens förslag till bestämmelser om olaga hot och olaga integritetsintrång. Med anledning av detta avstår Vänsterpartiet därför från att lämna några förslag på området i denna motion.

Linda Snecker (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Karin Rågsjö (V)

Rossana Dinamarca (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)